

ριών τρίτων, πεπλανημένων ἢ ἀπὸ σκοποῦ ἀνυχριβῶν.

Ἄλλ' ἂν αἱ πληροφορίες ἐκεῖναι δὲν ἴσχυσαν τότε ὥπως τὸ μέτρον τῆς ἀνκλήσεως ἐφαρμοσθῇ καὶ ἐπ' ἐμέ, ἴσχυσαν ὁμῶς ἐπὶ τέλους ὥπως μὲ φέρωσιν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑποδῶ τὴν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας τῆς Ἐκθέσεως παραίτησίν μου καὶ νὰ ἐγκαταλείψω μετὰ λύπης ὑπηρεσίαν ὑπὲρ ἧς καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Παρισίοις οὐκ ὀλίγον ἐ-

μόχθησα. Γνωστοὶ δὲ εἶναι εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν αἱ λόγοι τῆς παραιτήσεώς μου καὶ κρίνω ὅπως περὶ τὸν νὰ τοὺς ἐπαναλάβω ἐνταῦθα. Ἄν δὲ κάμνω λόγον τοῦ γεγονότος τούτου, τὸ πρᾶτ-
τω ὥπως ἐκφράσω εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν τὴν εὐγνωμοσύνην μου διὰ τὰς ἐπιμό-
νους αὐτῆς προσπάθειάς πρὸς ἀπόκρου-
σιν καὶ ἄρσιν τῶν ἀφορμῶν αἵτινες
προσκάλεσαν τὴν παραίτησίν μου.

Πρὶν δώσω πέρας εἰς τὴν παροῦσαν,

δὲν πρέπει νὰ παραλείψω ὅτι αἱ κατὰ
πρῶτον ἤδη δημοσιευθεῖσαι γαλλιστὶ
ἐκθέσεις ἡμῶν συνετέλεσαν οὐκ ὀλίγον
ὥπως πιστοποιήσωσι τὰς γενομένας ἐν
Ἑλλάδι προόδους καὶ ἔδωσαν ἀφορμὴν
εἰς εὐμενεῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἡμῶν
κρίσεις.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 30 Ὀκτωβρίου 1878.

A. ΜΑΝΣΟΛΑΣ.

ΚΑΠΙΤΩΛΙΟΝ

Ὁ ἀναβαίνων τὸ Καπιτώλιον ὄρος, ἐπόμενος τῇ ὁδῷ, ἢν ἐχώρουν τὸ πάλαι οἱ θριαμβεύοντες Ῥωμαῖοι στρατηγοὶ καὶ αυτοκράτορες, κατεχόμενος ὑπὸ τῶν κλασικῶν ἀναμνήσεων τῆς ἱστορίας καὶ τῆς μυθολογίας, φανταζομένη αὐτὴ ὑπερμέγεθες, ἐμπλεὲς μεγίστων μνησίων, φυλαττόμενον ὑπὸ τειχῶν καὶ προμαχώ-
νων, περικεκαχαρᾶκωμένον ὑπὸ τάρων βαθυτάτων καὶ κρημνῶν, καὶ ποταμῶν, οὕτως εἰπεῖν, ἐκ τῶν προτέρων περὶ τὸ ἑξαισιον τοῦ παρασταύτου αὐτῷ θεάματος. Καὶ ὁμῶς τὸ διαφύκτον Καπιτώλιον, ἡ ἐντὶ καὶ τὸ κέντρον τῆς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμονίας, τὸ ὄρος, ὅπερ κατώκησεν ὁ Κρόνος, ὁ πατὴρ τῶν θεῶν, καὶ ἐφ' οὗ ἐκάθισεν ὑστερονικαυνοκράτωρ ὁ Jupiter Optimus Maximus, αὐτὸς ὁ θαυμαστός γὰρ, μετεωριζόμενος εἰς ὕψος ἑκατὸν βραχίονων, ἦτο ἐστεγα-
σμένος διὰ πλίνθων χαλκῶν κεχυρωμέ-
νων τὸ ἱερὸν τοῦτο ὄρος, ὅπερ ὑπέσχετο τῇ Ῥώμῃ τὴν βασιλείαν τῆς ὑφ' αὐτοῦ

ἀφ' οὗ εὐρέθη ἐπ' αὐτοῦ, ὡς λέγουσιν, πρὸ Τροικίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ κεφαλῇ τοῦ Tolus, τὸ δὲ λεγόμενον τούτο ὄρος δὲν εἶναι ἄλλο ἢ λόφος, ἐξαιόμενος τὰς σπράκοντα μὲν ὑπὲρ τῆς περὶ τῆς θάλασσης, ὁ δὲ ἀνερχόμενος ὑπὸν τὸ πρῶτον δὲν δὲ αὐτὴν πεισθῇ ὅτι βλέπει τὴν ἀναλωτὴν ἀκρόπολιν τῶν δυναστῶν τοῦ κόσμου.

Τὸ Καπιτώλιον ἔχει δύο κορυφάς τὴν μὲν πρὸς ἀνατολὰς, ἐφ' ἧς ἦτο ὁ ναὸς ἡ ἐκκλησία Ἀγα Καπλι, καὶ ὅπου ἴστατο τὸ πάλαι ὁ ναὸς τοῦ Διὸς, τὴν δὲ πρὸς τὸν Τίβεριν ἰσχυρομένην, ἐφ' ἧς ἴδυστα ἡ Ἀρκία ἀκρόπολις, ἡ ὅς σῶζον αἱ ἐπὶ ἀξιώλογά τινα ἐρείπια ἐκ λίθου ἡρακ-
στείου ὑπὸ τὸ μέγαρον τοῦ Caffarelli.

Τὸ Καπιτώλιον ἦτο τὸ πάλαι τὸ τέρ-
μα καὶ ὁ προμαχὼν τῆς πόλεως πρὸς
δυομάς καὶ πρὸς βόρρᾶ, μίαν μόνον εἴ-
τη δὲν παρεχόμενον ἐξ ἀνατολῶν, ἦτο
ἐκ τῆς Ἀγορᾶς (Forum) διὰ τῶν τριῶν
ἀνόδων, καὶ ἰδίως διὰ τῶν ἐκατὸν βρα-
χίονων τῆς Ταρπείας πέτρας. Ἀλλ' ἐν τῷ
παρόντι τὸ Καπιτώλιον εἶναι προσε-
τοιμασμένον καὶ ἐξ ἀνατολῶν, ἐκ δὲ

τῆς περὶ τῆς τῆς βόρειας πρὸς τὴν
τῶν πρὸ τῶν ἀνατολῶν τὴν Ῥώμην.

Μεταξὺ τῶν δύο κορυφῶν τοῦ Καπι-
τωλίου ἦτο τὸ διὰ τῆς τοῦ ὀνομαζόμε-
νον Intermontium, ἐν ᾧ ὁ λυκιδεὺς ὑ-
πεδέχτο, ὡς λέγεται, τοὺς φοβεροὺς
λυστάς, οἵτινες ἀπέτελσαν τὸν πρῶτον
πυρηνὰ τοῦ τῶν Ῥωμαίων δήμου. Ἐν
αὐτῷ ὁ Μιχαὴλ Ἀγγέλως, ἐπὶ τῆς ἱε-
ραρχίας ἐνδὲ τῶν Φαβέζων, Παύλου τοῦ
τρίτου, διέγραψε τὴν περιφνημον τετρά-
γωνον πλατεῖαν, εἰς ἣν ἀναβαίνομεν νῦν
διὰ κλίμακος πλατυτάτης, μεγαλοπρε-
πῶς κεκοσμημένης κάτωθι μὲν διὰ δύο
ἐκ μέλανος βασιλίου ἐξαιρετικῶν λε-
όντων, ἀνωθι δὲ διὰ τῶν δύο περιφνημῶν
ἀγαλμάτων τοῦ Κάστορος καὶ Πολυδεύ-
κους.

Ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας ταύτης
ἱστάθη τὸ ἐριππον χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ
Μάρκου Αὐρηλίου, θαυμάσιον τὴν ἀφέ-
λειαν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν, διαφυ-
λάττον ἐτι καὶ μετὰ δεκαοκτὼ αἰῶνας
τὴν ἀρχαίαν ἐπιχεύωσιν, πρὸς ὃ λέγε-
ται ὅτι ὁ Μιχαὴλ Ἀγγέλως ἀπέτειλε
τοὺς ἐξῆς λόγους· «Μεμνητο ὅτι ζῆς

καὶ βιδίξε!· τὸ ἄγαλμα τοῦτο περιεσώθη μετὰ πολλὰς περιπέτειας· ἀνέπαφον· διότι ἐνομιζέτο ὅτι ἦτο τὸ τοῦ Κωνσταντίνου.

Αἱ τρεῖς πλευραὶ τῆς πλατείας τοῦ Καπιτωλίου ἀφορίζονται ὑπὸ μνημείων ἀξιολόγων μὲν, ἀλλ' ἀπαθόντων πρὸς τὸ ἔργον τοῦ μεγάλου ἀρχιτέκτονος, ὅστις διέγραψε μεγαλοπρεπεστάτην τὴν πλατείαν ταύτην.

Τῷ ἀνερχομένῳ τὴν ἀτελεύτητον ταύτην κλίμακα παρίσταται ἀντικεῖν τὸ βεσίλειον τῶν Γερουσιαστῶν, οὗτινος ὁ Μιχαὴλ Ἀγγεῖλος ἐπιβόησε τὴν πύλιν, προσθεὶς μεγάλους ἰωνικοὺς κίονας, θέλων ἵα μέγα μνημεῖον πρὸς τὰ δύο πλάγια μνημεῖα, ἅτινά εἰσι πρὸς μὲν τὰ ἀριστερὰ τὸ Καπιτώλιον Μουσεῖον, πρὸς δὲ τὰ δεξιὰ τὸ μεγαρον τῶν Ἐπιτηρητῶν, ὥς τι προσήκῃται καὶ ἡ στοὰ τῶν εἰκόων τοῦ Καπιτωλίου. Ἐν παρατρέχοντι ἐνταῦθα ὁπῶς εἰσιλθώμεν εὐθὺς εἰς τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον, ὡς μείζον παρέχον ἡμῖν τοῖς Ἑλλήσι τὸ ἐνδιαφέρον.

Διερχόμενοι διὰ τῆς πλατείας τοῦ Καπιτωλίου καὶ χειριζόμενοι τὸν χαλκὸν ἐπισκὼν ἀνδράντα τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου, ὅστις διαφυλάττει, ὡς εἶπουν, καὶ μετὰ παρελευσιν δεσποτικῶς αἰώνως λαμπρὰν τὴν ἐργασίαν ἐπιχρύσωσιν εἰσερχόμεθα εἰς τὸ Καπιτώλιον Μουσεῖον ἐν ἀρχαίων γλυφῶν. Τὴν λαμπρὰν ταύτην στολὴν ἡν κατέσχεσε πρῶτος ὁ πάπας Νικόμαχος ὁ ὁμοεικότος· ὡς ἔχον δὲ μετ' αὐτῶν καὶ θελήσας αὐτὴν διαφερόντως ὁ τε Βενέδικτος ὁ δέκατος τέταρτος καὶ ὁ Κλήμης ὁ ὄγδοος, καὶ οἱ Πῶν ἔκτοι καὶ ἑβδόμος, οἵτινες ἀνήγγυον αὐτὴν βαθυμυδὸν εἰς τὴν καὶ οὖσαν ἐντέλειαν.

Ἀλλὰ τὸ Καπιτώλιον μουσεῖον τῶν ἀγαλμάτων μετὰ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ κλίμακος καὶ τῶν στενῶν καὶ ἀπερίττων πτωχῶν παρέχεται μεγίστην ἀντίθεσιν οὐ μόνον πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν ἀρχιτεκτονικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν κόσμον τοῦ Οὐατικανοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν εὐρίαν τῶν ἐν αὐτῷ φυλαττομένων ἀρχαίων ἔργων.

Ἀλλὰ, πρὶν ἀνέλθωμεν τὴν κλίμακα τῆς ἀγύρας εἰς τὰς ἐξαιρητικαίας τοῦ μουσείου οὐσίας, στήνουμε πρὸς θρανίον ἐν μὲν τῇ εἰσόδῳ ἐμπροσθεν τῆς δεξαμενῆς, ἧς ὑπερθεῖσται τὸ ἄγαλμα τοῦ Ὁκτανοῦ (καλοῦσθαι ὁ οὐραζομένου Marforio, ἅτε διαυεῖναι τοῖς ἐπίμακρον ἐν τῇ ἀγορᾷ τοῦ Ἀρεως) ἐν δὲ τῷ προαυλίῳ ἐμπροσθεν τοῦ μεγάλου καὶ ὠραίου ἀγάλματος τῆς Ἀθηνᾶς, ὅπερ εὐρέθη (τίς πιστεύει τοῦτο;) ἐκτισμένον ὡς ὄγκος κοινοῦ λίθου ἐν τοῖς τεύχεσι τῆς Ῥώμης μετὰ τῶν ἄλλων ὕλῶν τοῦ

τεχνίσματος. Στάμεν δὲ καὶ ἐμπροσθεν ἀγαλμα ὅς τινος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ, τοῦ ἑλλῶς καλοῦσθαι λεγομένου τοῦ Πύρρου, καὶ τινος σαρκιφυγοῦ ἐκ πεντελικῆς μαρμάρου κεκοσμημένου παντοίας γλυφῆς, παριστώσας χορὸν Φαίων καὶ Βακχίδων· τέλος δὲ πρὸς τὸ βάθος τοῦ προαυλίου ἀξιοθέατον εἶναι τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἡρακλέους· φανύοντος τὴν Ἀερναίαν Ὑδρην.

Ἐκόμενοι κατόπιν τοῦ ὁδοῦ, ἐπισκοπήσωμεν ἐπιτροχαδὴν τὰς πλείους αἰθούσας τοῦ δαπέδου, ἧτοι τὴν τῶν Κατωπῶν, τὴν τῶν Ἐπιγραφῶν καὶ τῆς Λάρνακος. Ἡ πρώτη περιέχει πλῆθος αἰγυπτιακῶν ἀγαλμάτων, θεῶν καὶ θεῶν, ἱερέων καὶ ἱερεινῶν αἰ παντοίων ἱερῶν τοῖς Αἰγυπτίοις ζώων ἐξάλλους μορφῆς ἐκ βασιλῆως, πυραμυδίου καὶ γρανίου, ἀποπειρίας αἰγυπτιακῆς ἀρελίας καὶ παραδόξαις. Οἱ τοῖχοι τῆς αἰθούσας τῶν ἐπιγραφῶν εἶναι πάντως κεκλυμένοι ὑπὸ ἑκατὸν ὅσοι ἐπιγραφῶν ἀνεφερομένων εἰς τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν ἀπὸ τοῦ Τιβερίου μέχρι τοῦ Θεοδοσίου. Πρὸς δὲ τούτων βλέπει τις καὶ βωμὸν ἐκ πεντελικῆς μαρμάρου ἀρχαιοτάτης ἑλληνικῆς ἢ παλαιᾶς ἐργασίας, κεκοσμημένον τῆς καλῆς γλυφῆς φιλοτίμως διδμημοσυγκρῆναις, ἐπιμαζούσαις τοῖς ἀθλοῦς τοῦ Ἡρακλέους. Ἀλλὰ περιφρονητὸς τῶν σαρκοφάγων τοῦ Καπιτωλίου μουσείου εἶναι ὁ εὐρισκόμενος ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Λάρνακος. Πάντες δὲ οἱ ἀρχαιολόγοι διέγραφον μετ' ἐνθουσιασμοῦ τὸ ἐκ πεντελικῆς μαρμάρου ἔχον τοῦτο ἔργον, οὗτινος τὸ ἀνάγλυφον εἰκονίζουσι τὴν περὶ τῆς Βακχίδος ὁργῆς τοῦ Ἀχιλλέως πρὸς τὸν Ἀγχιμένονα.

Μετὰ ταῦτα δοῦμεθα νὰ ἀντιδῶμεν τὰς βαθμίδας τῆς μεγάλης κλίμακος, ὅπως ἐπισκοπήσωμεν τὰ ἐπακόσια καὶ τοιάκοντα τέσσαρα ἀντικείμενα, ἀγάλματα καὶ πατάσας γλυφῆς, ἅτινα, ἀποτελοῦντα μὲν ἠλασπὸν τοῦ Καπιτωλίου μουσείου, τυγχάνουσι κατατεθειμένα ἐν τοῖς ἑξῆς τμήμασιν· ἧτοι ἐν

τῇ αἰθούσῃ τοῦ ἀγγείου,
τῇ στοᾷ τῶν αὐτοκρατόρων,
τῇ αἰθούσῃ τῶν φιλοσόφων,
τῇ μεγάλῃ στοᾷ,
τῇ αἰθούσῃ τοῦ Φαόνου,
τῇ αἰθούσῃ τοῦ πεπληγμένου Γαλάτου.

A. M.

(Ἡ συνέχεια εἰς τὸ προσεχές.)

ΟΙ ΔΥΟ ΚΑΛΙΤΕΧΝΑΙ

Συνέχεια.

— Τὸ βλέπω, Ἀχμέτ.

— Ἡξεύρεις ἐπὶ τέλους ὅτι τοῦτο εἶναι ἀδύνατον;

— Ἀχμέτ, ναί, ἐπέβλεπεν ὁ Πέτρος, συσπῶν μετ' ἀπελπισίας τοὺς βραχίονας καὶ συμπλέκων μετὰ δακρύων τὰς χεῖρας.

— Ἀχ, ἀδελφε μου! διατί νὰ μὴ εἴπαι Τοῦρκος; ἀνέκραξε πλήρως ἀπελπισμοῦ ὁ ὀθωμανός. Τὴν φράσιν ταύτην, διατί νὰ μὴ εἴπαι Τοῦρκος, ἀκούων πολλάκις προφερομένην παρὰ τοῦ πατρὸς μου, ἐμειδίον, ἀλλ' ἰδοὺ καὶ ἐγὼ ἠναγκασμένος νὰ τὴν ἐπαναλάβω. Μὴ μὲ ἐκλάξῃς ὡς φανατικόν, Πέτρε μου.... Ὁ πατήρ μου, παλαιὸς Μουσουλμάνος, νομίζων ὅτι μόνον ἐν τῇ μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ ἔγκειται ἡ σωτηρία, κῦχτο ἐκ τῆς πολλῆς πρὸς σὲ στοργῆς τοῦ νὰ ἐγεννᾶτο Μουσουλμάνος, ἐγὼ δὲ ὑπὸ ὅλως διάφορον ἐποφὴν ἐξέφρασα τὴν εὐχὴν ταύτην.

Γινώσκεις ὅτι αἱ προλήψεις τῆς κοινῆς θέσεως φραγματὸς γελοῖους, ἀδίκους παλάσις, ἀλλ' αὐαὶ εἰς τὸν τολμήσαντα νὰ τοὺς υπερπηδῇ! Θὰ καταστραφῇ ὑπὸ τὸ βάρος τῶν κατακρίσεων τῶν ἀνθρώπων.

Φαντάσου, ἐάν ἐγεννᾶτο Μουσουλμάνος! οὐδὲν θὰ ὑπῆρχε κώλυμα πρὸς τὴν πλήρη εὐτυχίαν μας. Εἶσαι φίλος μου, τί λέγω; ἀδελφός μου! Θὰ σοὶ εἰδῶν τὴν ἀδελφὴν μου, καὶ οὕτω θὰ ἐγεννᾶτο μέλος τῆς οἰκογενείας μας.

Ὁ Πέτρος, ὅστις μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ἤκουε μετὰ προσοχῆς τὸν Ἀχμέτ, ἤρξατο βηματίζων κατὰ μήκος καὶ πλάτος τοῦ σπουδαστηρίου του.

— Μὴ στενοχωρεῖσαι, ἐξυκολούθησε λέγων ὁ ὀθωμανός. Βλέπεις πόσον εὐχολος θὰ ἦτο ἡ εὐτυχία ὅλων μας. Ἀλλὰ τώρα θρησκευτικὰ φραγματὰ ἀνυπερέβλητοι ἐμπροσθοῦντες γεννῶσιν ἐν ἡμῖν μὲν τὴν ὀλβίαν καὶ τὴν στενοχωρίαν, ἐν τῇ ἀδελφῇ μου δὲ τὰ δάκρυα, τὴν ὀδύνην, τὸν θάνατον! Δὲν λέγω τίποτε περὶ σοῦ, διότι ἀναμειβόμενος καὶ σὺ πάσχεις, ἀν' ὅτι δὲ ἄλλο, ἀλλὰ διότι βλέπεις θλιβεμένον καὶ πάσχοντα τὸν ἀδελφόν σου. Μὴ γένοιτο νὰ σὲ συμβουλευσῶ νὰ πράξῃς τι ἀπραγές, οὐδὲ τείναις πρὸς τοιοῦτό τι οἱ λόγοι μου. Ὅλοι εἴμεθα τέκνα τῆς αὐτῆς φύσεως, τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ, ὅστις ἀνατιθεῖς δὲν τρεῖς λογαριασμὸν εἰς τίνα θρησκείαν ἀνήκει ἕκαστος ἡμῶν. Θὰ ἦμεν ὁ κακοχέστερος τῶν φίλων, ἐάν, ἐκμεταλλευόμενοι τὰς πλούσιαις δυσχερείαις, ἐπλούτιζον τοὺς πιστεύοντας εἰς Μωάμεθ κατὰ ἓνα, καὶ θὰ ἦσο ὁ ἐλαττωτέρος τῶν ἀνθρώπων, ἐάν, ὠθυόμενος ὑπὸ συμφέροντος, εἰ καὶ τοῦτο ἄρα εἰς ἅγιον σκοπὸν, ἡλάττωνες τὴν μάνδραν τοῦ Ἰησοῦ κατὰ ἓν ἄνδιον. Τοιαύτας ἔχων ιδέας περὶ θρησκειῶν, αἰετοῦ ἐμίσσησα καὶ ἐβδελύχθην τοὺς ἀλλάσσοντας τὴν πίστιν ὡς πεπαλαιω-